

БЛЮМ

Ярослав Борисович — академік НАН України, директор Державної установи «Інститут харчової біотехнології та геноміки Національної академії наук України», голова Науково-координаційної ради Секції хімічних і біологічних наук НАН України

НАУКОВО-КООРДИНАЦІЙНА РАДА СЕКЦІЇ ХІМІЧНИХ І БІОЛОГІЧНИХ НАУК НАН УКРАЇНИ: ПІДСУМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Шановний Анатолію Глібовичу!
Шановні колеги!

Мій виступ присвячено аналізу діяльності науково-координаційних рад секцій в Академії на прикладі роботи Науково-координаційної ради Секції хімічних і біологічних наук НАН України, яку я очолюю.

Нагадаю, що науково-координаційні ради секцій НАН України є колегіальними дорадчими органами, створеними з метою консультативно-експертного забезпечення діяльності секцій з питань координації та розвитку наукових досліджень у відповідних галузях наук. Основними завданнями цих рад є:

- розгляд питань щодо стану і перспектив розвитку міждисциплінарних досліджень у відповідних галузях наук;
- підготовка та експертиза пропозицій щодо розроблення загальноакадемічних програм за профілем діяльності секції;
- заслуховування презентаційних та звітних доповідей керівників відповідних загальноакадемічних програм;
- обговорення пропозицій щодо основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у відповідних галузях наук, виконання відомчої тематики науково-дослідних робіт;
- внесення пропозицій щодо започаткування спільних наукових програм з національними галузевими академіями наук та закладами вищої освіти України;
- посилення координації фундаментальних досліджень, поглиблення міжнародної співпраці установ секції.

У звітному, 2024, році Науково-координаційна рада Секції хімічних і біологічних наук НАН України зосередила свою діяльність на опрацюванні питань, пов'язаних з поточним станом і перспективами розвитку міждисциплінарних досліджень

у галузі хімічних і біологічних наук, поліпшенням координації фундаментальних і прикладних досліджень установ нашої Секції.

Зокрема, на виконання доручень керівництва Національної академії наук було підготовлено та подано пропозиції щодо пріоритетних напрямів наукових і науково-технічних (експериментальних) робіт, за якими проводився конкурс на 2025—2026 рр. за бюджетною програмою «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230).

З урахуванням пропозицій усіх трьох відділень нашої Секції було сформовано конкурсні комісії для проведення зазначеного вище конкурсу наукових і науково-технічних робіт за такими основними напрямками:

- розроблення нових хімічних речовин, матеріалів, процесів і технологій їх виробництва для базових галузей економіки та військово-промислового комплексу;
- розроблення сучасних біологічних та біомедичних методів, діагностичних засобів і технологій для забезпечення держави у воєнний та повоєнний час;
- розроблення сучасних підходів, методів та технологічних засад біологічної, екологічної та продовольчої безпеки в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України.

Крім того, Науково-координаційна рада нашої Секції запропонувала заслухати на засіданнях Президії НАН України низку доповідей з питань розвитку досліджень у галузі хімічних і біологічних наук за пріоритетними науково-технічними напрямами діяльності. Рада також обговорила питання підтримки розвитку актуальних досліджень у цих галузях науки та ухвалила рішення про започаткування постійно діючих міждисциплінарних наукових семінарів і запровадження практики заслуховування на своїх засіданнях доповідей за результатами їхньої роботи.

На засіданнях Ради ми обговорювали також актуальне питання, яке неодноразово різні доповідачі піднімали і на засіданнях Президії НАН України, і на Загальних зборах Академії. Йдеться про вдосконалення принципів розпо-

ділу бюджетного фінансування в Національній академії наук.

Крім того, на засіданнях Науково-координаційної ради нашої Секції ми заслуховуємо звіти відділень про виконання цільових програм фундаментальних наукових досліджень, зокрема звіт за цільовою програмою Відділення хімії НАН України «Фундаментальні дослідження за пріоритетними напрямами хімії», звіт Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України за програмою «Молекулярно-генетичні і біохімічні механізми регуляції клітинних та системних взаємодій за фізіологічних та патологічних станів», звіт Відділення загальної біології НАН України за програмою «Фундаментальні засади прогнозування та упередження негативного впливу змін кліматичних умов на біотичні системи України», а також звіти за цільовими програмами наукових досліджень НАН України, а саме: «Нові функціональні речовини і матеріали хімічного виробництва», «Розвиток наукових засад отримання, зберігання та використання водню в системах автономного енергозабезпечення», «Біопаливні ресурси і біоенергетика», «Розумні» сенсорні прилади нового покоління на основі сучасних матеріалів та технологій» та «Геномні, молекулярні та клітинні основи розвитку інноваційних біотехнологій».

Слід зазначити, що Науково-координаційну раду Секції хімічних і біологічних наук НАН України, так само як і відповідні ради двох інших секцій Академії, було створено в листопаді 2020 р. після останньої звітно-виборчої сесії Загальних зборів НАН України. Тобто весь цей період ми працюємо в одному виборчому циклі, який уже добігає кінця, а тому можна говорити про певні підсумки проведеної роботи.

Зважаючи на те, що створення науково-координаційних рад при секціях НАН України було одним із перших кроків у реформуванні Академії і мало стати підґрунтям для подальшого вдосконалення її діяльності, на перший план виходить питання забезпечення ефективної роботи таких структур управління.

У новій редакції Статуту НАН України, яку було ухвалено на Загальних зборах 27 травня

2020 р., у розділі «Структура та кадровий склад НАН України» міститься пункт 3.2, в якому записано: «З метою консультативного та експертного забезпечення діяльності секції НАН України утворюється її науково-координаційна рада у складі провідних фахівців наукових установ та організацій НАН України, іноземних членів НАН України, представників національних галузевих академій наук, закладів вищої освіти, відповідних органів державної влади та наукових громадських об'єднань».

Тут я хотів би зробити окремий наголос на завданні науково-координаційних рад секцій НАН України щодо експертного забезпечення їхньої діяльності.

І дозволю собі процитувати ще пункт 3.3 Статуту НАН України, в якому зазначено, що «відділення НАН України — колегіальна науково-організаційна структура НАН України, що створюється з метою координації діяльності наукових установ, організацій, підприємств НАН України, які входять до складу відділення, визначення пріоритетних напрямів і тематики фундаментальних і прикладних досліджень, підготовки експертних висновків у відповідній галузі наук, організації досліджень з цих напрямів та оцінювання їхніх результатів, координації фундаментальних досліджень у відповідній галузі науки...».

Отже, статутні положення, які я озвучив, визначають функції обох структур, але, як бачимо, функції управління й експертизи певною мірою перекриваються, що потребує, на наш погляд, осмислення і перерозподілу функціональних обов'язків між науково-координаційними радами і відділеннями.

Досвід діяльності Науково-координаційної ради Секції хімічних і біологічних наук НАН України, як, мабуть, і науково-координаційних рад інших секцій, засвідчує, що для забезпечення ефективності її діяльності необхідне більш чітке розуміння повноважень та відповідальності Ради.

Нагальним питанням є також оптимізація складу науково-координаційних рад секцій (принаймні це стосується нашої Секції), оскільки намагання залучити до роботи за-

прошених представників бізнесу виявилися, м'яко кажучи, недостатньо дієвими. Крім того, у складі рад немає фахівців з досить важливих наукових напрямів біологічних і хімічних наук.

На нашу думку, зазначені вище питання потребують перегляду Положення про науково-координаційні ради секцій НАН України та внесення відповідних змін до нормативно-правових актів.

І ще одне. За дорученням президента НАН України Науково-координаційна рада Секції хімічних і біологічних наук підготувала і подала до Президії НАН України пропозиції щодо вдосконалення діяльності Академії, підвищення рівня та ефективності наукового забезпечення розв'язання актуальних проблем розвитку держави і суспільства. Ці питання потім було розглянуто на розширеному засіданні Президії НАН України, яке відбулося минулого року.

Зокрема, ще в травні 2024 р. на одному зі своїх засідань наша Рада заслухала та обговорила пропозиції всіх трьох відділень Секції хімічних і біологічних наук та членів Науково-координаційної ради Секції. Зокрема, було підтримано пропозицію щодо підвищення рівня експертних і консультативних функцій науково-координаційних рад секцій НАН України, щоб вони відігравали провідну роль у формуванні конкурсної тематики, а також у проведенні експертизи наукових проєктів.

Що мається на увазі? Я вже говорив, що Рада проводила експертизу проєктів за бюджетною програмою КПКВК 6541230. Можливо, такі функції варто було б поширити й на участь науково-координаційних рад секцій у формуванні та розробленні нових цільових науково-технічних програм та організації інших конкурсів, які проводяться в Академії. Науково-координаційні ради секцій могли б брати участь і в обговоренні з наукової точки зору вакансій на виборах членів Академії наук.

На окрему увагу заслуговує також питання створення бази експертів НАН України. Воно певною мірою пов'язане з уже озвученою мною потребою привести у відповідність до Статуту НАН України (п. 3.2) положення про діяльність науково-координаційних рад. Зокрема, йдеть-

ся про вдосконалення механізмів формування їхнього персонального складу з урахуванням представництва експертів за різними напрямками наукової діяльності (хто і як формує; за яким принципом представництва; делегування представництва рад у керівних структурах НАН України тощо).

За браком часу не буду детально зупинятися на технічних аспектах роботи рад — там також є багато проблем. Наприклад, немає чіткого визначення функцій заступників голови ради, апарату секретаря ради, який має організувати та супроводжувати її роботу тощо. Ці питання можуть бути вирішені оновленням складу рад та забезпеченням фахового науково-організаційного супроводу (введення посади ученого секретаря ради — співробітника Президії НАН України).

Маємо також звертати увагу на досить значні відмінності в діяльності та організації роботи

науково-координаційних рад у різних секціях Академії. Наприклад, Секція фізико-технічних і математичних наук набагато більша за дві інші секції, що зумовлює певні особливості і в прийнятті рішень, і в забезпеченні представництва всіх напрямів.

Важливим питанням є також участь наукових громадських організацій у діяльності науково-координаційних рад.

З метою більш об'єктивного оцінювання перспектив розвитку науки, більш фахового проведення наукової експертизи в процесі відбору наукових проєктів доцільно було б підпорядкувати науково-координаційним радам секцій НАН України інші наукові ради Академії (одночасно з їх системним упорядкуванням і оновленням), щоб вони могли брати участь в обговоренні питань за своїми напрямками і подавати свої пропозиції.

Дякую за увагу!

Yaroslav B. Blume

Institute of Food Biotechnology and Genomics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7078-7548>

SCIENTIFIC COORDINATION COUNCIL OF THE SECTION OF CHEMICAL
AND BIOLOGICAL SCIENCES OF THE NAS OF UKRAINE:
RESULTS OF ACTIVITIES AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Speech at the session of the General Meeting of the National Academy of Sciences of Ukraine, April 30, 2025

Cite this article: Blume Ya.B. Scientific Coordination Council of the Section of Chemical and Biological Sciences of the NAS of Ukraine: results of activities and development prospects (speech at the session of the General Meeting of the National Academy of Sciences of Ukraine, April 30, 2025). *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2025. (6): 49—52. <https://doi.org/10.15407/visn2025.06.049>